

In memoriam prof.dr. H.C. Hamaker

Op 7 september jl. overleed prof.dr. H.C. Hamaker op 88-jarige leeftijd. Met hem is een pionier op het gebied van de toegepaste statistiek heengegaan.

Hugo Christiaan Hamaker (Huug voor zijn vrienden) werd geboren op 23 maart 1905 in Broek op Langendijk. Hij studeerde natuurkunde in Utrecht, waar hij in 1929 afstudeerde en in 1934 cum laude promoveerde op het proefschrift 'Reflectivity and Emissivity of Tungsten'. Na zijn promotie trad hij in dienst van het Natuurkundig Laboratorium van Philips. Een van de eerste onderwerpen waar hij zich mee bezig ging houden was het fenomeen van uitvloeking in een colloïde. Dit was van belang voor onderzoek naar nieuwe fabricagemethoden voor radiobuizen. Tussen 1936 en 1940 publiceerde hij een aantal artikelen over de theorie van colloïden. In het door hem ontwikkelde model komt een materiaalconstante voor, door hem aangeduid met de hoofdletter A. In het vakgebied van de colloïdchemie werd deze constante al spoedig de Hamaker-constante genoemd.

Het gebied waarin de naam Hamaker de grootste bekendheid heeft gekregen is dat van de toegepaste statistiek. Direct na de Tweede Wereldoorlog werden in de industrie in Nederland geen statistische methoden toegepast. Gedurende de oorlog waren deze methoden, met name de statistische kwaliteitsbeheersing, voor het eerst op grote schaal gebruikt in Engeland en in de Verenigde Staten. Huug, die zich in de oorlogsjaren onder andere al met het genereren van toevalscijfers had beziggehouden, pakte dit onderwerp op en werd in Nederland een van de pioniers op het gebied van de industriële statistiek. Door zijn werk werd de keuze van een efficiënt steekproefstelsel aanzienlijk vereenvoudigd en het resulteerde tenslotte in een eigen systeem: het Philips Standaard Steekproef Systeem. Het blijft jammer dat dit moest wijken voor de Military Standard uit de VS. Maar zoals we weten, is ook later gebleken dat het technisch beste produkt niet altijd wint.

In de eerste jaren kan de houding van de laboratoriumdirectie eerder als tolererend dan als stimulerend worden gekenschetst voor zover het Huug's statistische activiteiten betreft. Maar groot was de positieve respons vanaf het begin in de fabrieken, ook voor het tweede belangrijke gebied waarop hij zich ging bewegen, dat van de statistische proefopzetten. Dit onderwerp is hem steeds blijven boeien, misschien wel vanwege zijn achtergrond als experimenteel fysicus.

Op dit terrein komen zijn karakteristieke eigenschappen als statisticus het duidelijkst naar voren. De nadruk ligt niet op de elegante mathematische formulering, maar veel meer op de grondige analyse van het probleem en op de keuze van het juiste model en dan achteraf op het vertalen van de resultaten in termen die voor de onderzoeker, de man in de praktijk, begrijpelijk en relevant zijn. Zijn belangstelling bleef echter beslist niet tot deze twee belangrijke gebieden beperkt. Vanaf 1945 pakte hij met groot enthousiasme elk statistisch probleem aan dat onder zijn aandacht kwam. Dit leidde tot een aantal artikelen over uiteenlopende onderwerpen, zoals systematische en toevallige fouten, reliability, roken en longkanker, haemocytometertellingen en autoverzekeringen, om maar enkele te noemen.

Huug Hamaker werkt niet alleen zelf zeer succesvol als statisticus, hij heeft vanaf het begin met een aanstekelijk enthousiasme zijn kennis en inzicht in verschillende kringen uitgedragen.

Ik doe slechts een greep.

- Binnen Philips hebben door zijn cursussen en voordrachten zeer velen met de statistiek kennis gemaakt. Verschillende latere medewerkers hebben het vak van hem geleerd.
- In 1957 bracht hij een jaar door als Visiting Professor of Applied Statistics aan de Rutgers University, New Brunswick, New Jersey, USA.
- Van het blad *Statistica Neerlandica* was hij 23 jaar lang lid van de redactie, waarvan in het begin twee jaar als hoofdredacteur. Zelf schreef hij voor dit tijdschrift 19 artikelen, genoeg om een flinke jaargang te vullen.
- In het International Statistical Institute was hij eerste secretaris en later voorzitter van de Committee on Statistics in Industry and Technology.
- Van 1960 tot 1972 was hij buitengewoon hoogleraar aan de TH, later TU Eindhoven. Hij verkoos deze speciaal voor hem ingestelde leerstoel boven verschillende andere aanbiedingen om ook bij Philips (tot zijn pensionering in 1967) te kunnen blijven werken. Hij heeft aan de taken van de toenmalige Onderafdeling Wiskunde veel meer bijgedragen dan van een buitengewoon hoogleraar, aangesteld voor twee middagen per week, normaal gesproken verwacht mocht worden. Hij publiceerde in die tijd ongeveer 20 artikelen, begeleidde 7 afstudeerders en verleende service in de vorm van statistische adviezen binnen en buiten de universiteit.

De waardering voor zijn verdiensten blijkt uit een aantal erelidmaatschappen van internationale organisaties en uit de volgende belangrijke onderscheidingen.

- In 1979 de toekenning van de Shewart Medal door de American Society for Quality Control, en
- In 1982 de W. Edward Deming Medal door de Union of Japanese Scientists and Engineers met als motivering: 'In acknowledgement of his many important contributions to the science and the application of statistics'.

Het moge uit het voorgaande duidelijk zijn dat de statistische wereld met het overlijden van Hamaker een groot verlies heeft geleden. Met hem is een der groten op het gebied van de toegepaste statistiek heengegaan. Zijn vele vrienden in Nederland en daarbuiten gedenken, naast de gedreven wetenschapper, vooral ook de persoon Huug Hamaker. Hij was namelijk allermint een eenzijdige kamergeleerde. Zo had hij een grote belangstelling voor sport, maar ook voor muziek en voor de natuur. Zijn hartelijkheid, belangstelling, groot gevoel voor humor en zijn gave voor het leggen en onderhouden van goede contacten maken dat hij niet zal worden vergeten.

Prof.dr. R. Doornbos

Bron: Cursor 36 (5) 23 september 1993